

УДК 371.374.268.1Укр.

*Галина Іванишин,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри мовознавства,
ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет»
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

**РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ
ПІДГОТОВКИ ІНОЗЕМНИХ ГРОМАДЯН
У ТИПОВІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ПРОГРАМІ
ДЛЯ ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТІВ ВНЗ УКРАЇНИ**

У статті проаналізовано Типову програму з нормативної навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна», укладену колективом співробітників кафедри мовознавства ІФНМУ для підготовчих факультетів/відділень ВНЗ України. Схарактеризовано мету, принципи, підходи, зміст і структуру програми, що реалізують концепцію українськомовної підготовки іноземних громадян у вишах України. Програма відповідає вимогам Загальноосвітніх стандартів з української мови як іноземної та визначає рівні мовнокомунікативної компетентності іноземних студентів з основних видів мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання та письма.

Ключові слова: *типова програма, українська мова як іноземна, концепція мовної підготовки іноземних громадян, українськомовна підготовка.*

В статье проанализирована Типовая программа по нормативной учебной дисциплине «Украинский язык как иностранный», составленная

коллективом сотрудников кафедры языкознания ИФНМУ для подготовительных факультетов / отделений вузов Украины. Охарактеризованы цель, принципы, подходы, содержание и структура программы, реализующие концепцию украинскоязычной подготовки иностранных граждан в Украине. Программа соответствует требованиям Общеобразовательных стандартов по украинскому языку как иностранному и определяет уровни языковой и коммуникативной компетентности иностранных студентов по основным видам речевой деятельности: говорения, аудирования, чтения и письма.

Ключевые слова: типовая программа, украинский язык как иностранный, концепция языковой подготовки иностранных граждан, украинскоязычная подготовка.

The article describes the standard curriculum of normative discipline «Ukrainian language as a foreign one», worked out by coworkers of Linguistics Department of Ivano-Frankivsk National Medical University for preparatory faculties of Ukrainian higher educational institutions. The purpose, principles, approaches, content and structure of the program are determined. All of the above mentioned components help to implement the concept of foreign students training of Ukrainian language at universities in Ukraine. The curriculum meets the general educational standards of Ukrainian language and determines the foreign students' level of linguistic and communicative competence within the speech activity: speaking, listening, reading and writing. The authors of the curriculum offer to implement the process of foreigners' language education at preparatory faculties in the unity of the communicative, adaptive and general scientific approaches. The program defines the main strategic directions of education – content lines (speech, language, socio-cultural, active, or strategic) that help students to achieve the required level of communicative competence sufficient for communication and learning, and professional growth.

Key words: typical curriculum, the Ukrainian language as a foreign one, training concept of foreign citizens, communicative competence.

Потреби сучасного суспільства визначають якісно новий зміст, мету освіти й необхідність досконалого володіння українською мовою як важливим компонентом професійної підготовки іноземних фахівців різного профілю. Орієнтація вищої освіти на всебічний розвиток мовної особистості студентів, посилення зв'язку змісту навчання з майбутньою професійною діяльністю є тим фундаментом, на якому ґрунтуватиметься весь навчальний процес викладання української мови як іноземної у вишах України.

У зазначеному аспекті проблема українськомовної підготовки іноземних студентів має не просто істотне значення, а й вимагає від викладачів гуманітарних кафедр сприйняття та адаптації світової практики мовної освіти, яка б давала змогу формувати в студентів навички мовленнєвої взаємодії у підготовці до їхньої майбутньої професії.

Навчальний процес у сучасних умовах вимагає якісного інформаційно-методичного супроводу, до якого належать також навчальні програми, плани, підручники, посібники тощо, – ефективні засоби, що не лише сприятимуть активному засвоєнню інформації, але й посилять її достовірність, науковість, забезпечать розвиток вторинної мовної особистості студентів.

Важливою методичною передумовою реалізації концепції українськомовної підготовки іноземців у вишах України є створення навчальних програм, які б інтегрували базові положення Концепції мовної освіти іноземних громадян, Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, законів України «Про освіту» [3; 5] та враховували комунікативні й професійно зорієнтовані потреби суб'єктів навчального процесу.

На сьогодні в Україні здійснено спроби укладання навчальних програм з української мови як іноземної для підготовчих факультетів/відділень (Л. Антонів, О. Гудзенко, М. Дудка, Л. Новицька, Л. Сергійчук, Б. Сокіл, Н. Станкевич та ін.), проте розроблення типової програми й надалі залишається актуальною проблемою.

Мета статті – обґрунтувати концепцію та схарактеризувати зміст і структуру Типової програми з дисципліни «Українська мова як іноземна» для студентів підготовчих факультетів/відділень, укладену колективом співробітників кафедри мовознавства Івано-Франківського національного медичного університету.

Типова програма (надалі Програма) вивчення нормативної дисципліни «Українська мова як іноземна» для підготовчих факультетів / відділень вищих медичних навчальних закладів України складена відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 04.04.2006 р. № 260 «Про вивчення української (російської) мови іноземними студентами і аспірантами».

У ній ураховано «Програму з дисципліни «Українська мова» для студентів-іноземців підготовчих відділень вищих навчальних закладів України» [7].

Окрім цього, Програма спирається на Загальноосвітній стандарт з української мови як іноземної (рівні: А1, А2; В1, В2; С1), що регулює вивчення, викладання й оцінювання дисципліни «Українська мова як іноземна» у ВНЗ України [4].

Згідно з Концепцією мовної освіти іноземців у вищих навчальних закладах України Програма передбачає реалізацію процесу українськомовної підготовки іноземних громадян на підготовчих факультетах / відділеннях в єдності трьох напрямів: комунікативного (мета – комунікативна компетенція), адаптаційного (мета – адаптація до реалій і завдань життєдіяльності в іншомовному середовищі) та загальнонаукового (мета – загальнонаукова / професійна компетенція).

Необхідність оптимізації навчання іноземців мови, відповідно до Концепції мовної підготовки іноземних громадян, вимагає співвіднесення чинних програм з української мови із загальноєвропейськими компетенціями володіння іноземними мовами Common European Framework of Reference – CEFR [6].

За системою CEFR знання та вміння розподілено на три категорії, кожна з яких має три рівні. Система рівнів CEFR запроваджена у практику на підготовчих факультетах/відділеннях ВНЗ України таким чином:

Таблиця 1

Рівні мовної підготовки іноземців у ВНЗ України

Перший семестр, перший концентр підготовчого факультету/відділення (Елементарний рівень)	Перший семестр, другий концентр підготовчого факультету/відділення (Базовий рівень)	Другий семестр, третій концентр підготовчого факультету/відділення (Базовий рівень)
A1. Рівень виживання	A2. Передпороговий рівень	B1. Пороговий рівень

Програма структурована відповідно до вимог «Рекомендацій щодо розробки навчальних програм навчальних дисциплін» (наказ МОЗ України від 12.10.2004 р. № 492) і складається з пояснювальної записки, основної частини, переліку навчально-методичної літератури та додатка. Вона розрахована на 1080 навчальних годин, відведених навчальним планом підготовчих факультетів для іноземних громадян на вивчення української мови як іноземної, з них 720 навчальних годин – практичні заняття, 360 навчальних годин – самостійна робота студентів. Програма передбачає не менше 30 % від загальної кількості навчальних годин на вивчення наукового стилю мовлення:

Таблиця 2

Структурований план підготовки з дисципліни «Українська мова як іноземна»

Структура навчальної дисципліни	Кількість годин, із них		СРС	Рік навчання	Вид контролю
	всього годин	практичних			
	1080	720	360	1	
Концентр 1 Тематичних блоків – 4		150	70		поточний, проміжний
Концентр 2 Тематичних блоків – 5		300	130		поточний, проміжний, підсумковий
Концентр 3 Тематичних блоків – 4		270	160		поточний, проміжний, підсумковий

Базові положення навчання української мови як іноземної на підготовчих факультетах / відділеннях, передбачені у Програмі, що реалізують концепцію мовної освіти іноземців в Україні, такі:

– організація навчального процесу з метою формування в іноземних студентів цілісного комплексу навичок та вмінь, які дадуть змогу навчатися

на основних факультетах, спілкуватися в межах суспільно-політичної та соціокультурної сфер;

– досягнення необхідного рівня володіння українською мовою (B1) в іноземних студентів після закінчення підготовчого факультету / відділення;

– організація навчальної діяльності відповідно до комунікативних і пізнавальних потреб студентів;

– оволодіння комунікативною компетенцією здійснюється відповідно до основних положень теорії мовленнєвої діяльності та комунікації, мовний матеріал розглядається як засіб реалізації відповідного виду мовленнєвої діяльності;

– викладач і студент розглядаються як активні учасники навчального процесу, студент є суб'єктом навчання.

Програма передбачає забезпечення комунікативних потреб студентів у побутовій, навчально-професійній, соціально-культурній і навчально-науковій сферах та формування комунікативної компетентності, що сприятимуть становленню мовної особистості майбутнього фахівця. Увесь матеріал підібраний з урахуванням цілей і завдань, визначених комунікативними і пізнавальними потребами іноземних студентів.

Основна мета полягає у досягненні кінцевих цілей навчання, які є основою для побудови змісту навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна». Опис цілей сформульований через вміння у вигляді цільових завдань (дій). На підставі *кінцевих цілей* до кожного змістового блоку сформульовано *конкретні цілі* у вигляді певних умінь (дій), цільових завдань, що забезпечують досягнення кінцевої мети вивчення дисципліни.

Кінцевими цілями дисципліни «Українська мова як іноземна» на підготовчих факультетах/відділеннях у вищих навчальних закладах слід уважати досягнення I середнього рівня (B1) (Порогового) практичного володіння українською мовою в іноземних студентів, достатнього для здійснення пізнавальної діяльності в навчально-професійній та соціокультурній сферах. Комунікативна мета є головною і передбачає системний багатокомпонентний опис цілей комунікативно орієнтованого навчання мови, в основу якого покладена модель мовленнєвої поведінки носія української мови. При цьому мова є засобом адаптації в чужому для іноземного студента середовищі та формування духовно багаті вторинної мовної особистості, яка характеризується високим рівнем мовленнєвої компетентності та готовністю до освітньої діяльності в умовах вищої школи.

Для досягнення основної освітньої мети у процесі українськомовної підготовки іноземних громадян на підготовчих факультетах/відділеннях у ВНМЗ України найбільш відповідними є *комунікативно-когнітивний, особистісно зорієнтований, соціокультурний, діяльнісний (стратегічний), компетентнісний і професійно орієнтований* підходи до навчання.

Програма визначає основні *стратегічні напрями* – *змістові лінії (мовленнєву, мовну, соціокультурну, діяльнісну, або стратегічну)* навчання

іноземців в українських ВНЗ, що реалізуються відповідно до комунікативних потреб студентів і можуть варіюватися залежно від етапу, рівня і профілю навчання. Саме ці лінії формують комунікативну компетентність інокомуніканта та сприяють формуванню вторинної мовної особистості.

Мовленнєва змістова лінія передбачає формування комунікативної компетентності іноземного студента шляхом розвитку й удосконалення вмінь в основних видах мовленнєвої діяльності (аудіюванні, читанні, говорінні, письмі) та реалізацію вторинної мовної особистості. У процесі формування комунікативних умінь інокомунікант повинен навчитися вибирати мовні засоби відповідно до стилю, типу і жанру мовлення з урахуванням ситуації спілкування, дотримання мовленнєвого етикету та культури спілкування.

Мовна (лінгвістична) змістова лінія скерована на формування мовної (лінгвістичної) компетентності, а саме знань про систему української мови, які є основою для правильного уявлення про мовну картину світу, усвідомлення структурної єдності мови, опанування її граматичними засобами, що є необхідною умовою оволодіння літературним мовленням сучасної української мови.

Соціокультурна змістова лінія передбачає формування соціокультурної компетентності іноземця у процесі вивчення української мови як іноземної шляхом створення та розвитку інтересу до України, українського народу, його історичного минулого та сучасного життя, ознайомлення зі звичаями і традиціями, духовними скарбами і видатними постатями, із загальнолюдськими моральними нормами.

Діяльнісна (стратегічна) змістова лінія передбачає усвідомлення студентами власної пізнавальної діяльності і має суто процесуальний характер; її зміст подано на рівні узагальнених умінь. Ця змістова лінія реалізується через систему завдань і вправ комплексного характеру як їх органічний складник, що забезпечує цілеспрямоване набуття іноземними студентами досвіду комунікативної діяльності.

Організація вивчення української мови як іноземної на підготовчих факультетах / відділеннях та добір навчального матеріалу здійснюється на основі застосування й поєднання основоположних **загальнодидактичних принципів**: взаємозв'язку навчання, виховання й розвитку; демократизації і гуманізації; науковості, системності та послідовності, усвідомленості й доступності, наступності й перспективності, особистісної орієнтації; комунікативно-діялісного; здійснення поліфункційності української мови в процесі навчання; практичної спрямованості навчання та врахування міжпредметних зв'язків, міжкультурного діалогу; а також спеціальних **лінгводидактичних принципів**: комунікативності, взаємопов'язаного навчання видів мовленнєвої діяльності, етапності та концентричності в поданні мовного матеріалу, ситуативно-тематичної організації навчального матеріалу, функційності, опори на текст як основну одиницю навчання, діалогічної форми організації мовленнєвого матеріалу, урахування вікових, соціально-етнічних та індивідуальних особливостей студентів,

єдності комплексного й диференційованого розвитку українськомовних умінь, фахоцентризму.

Зміст програми навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» структуровано на три концентри, що відповідають трьом рівням володіння українською мовою. Зміст навчального матеріалу Концентру 1 відповідає першому А1 – Початковому рівню (Елементарному), розрахований, відповідно, на 150 практичних та 70 навчальних годин самостійної роботи студентів. У Концентрі 2 представлено навчальний зміст, узгоджений із рівнем А2 – Базовим (Передпороговим) – і запланований на 300 практичних та 130 навчальних годин самостійної роботи. Концентр 1 та Концентр 2 відповідають першому семестру підготовчого факультету. Концентр 3 передбачає рівень В1 – I середній рівень (Пороговий), розрахований на 270 практичних та 160 навчальних годин самостійної роботи студентів, що реалізовується упродовж другого семестру підготовчого факультету.

Зміст навчального матеріалу трьох концентрів структуровано на 17 тематичних блоків, кожен з яких уміщує комунікативні теми. У кожному концентрі зміст формулюється на підставі конкретних цілей відповідно до переліку тематичних блоків, наприклад, Концентр 1 уміщує 4 тематичні блоки: «Життя сучасної людини», «Людина. Зовнішність і характер», «Календар. Погода», «Житло». Так, до першого тематичного блоку ввійшли теми: «Знайомство. Формули знайомства», «Зустріч. Формули вітання. Формули ввічливості», «Люди і речі навколо нас», «Моя кімната. Гуртожиток», «Розповідь про себе». З метою реалізації комунікативних завдань і досягнення мети спілкування іноземний студент на кінець Концентру 1 повинен уміти реалізовувати необхідні інтенції.

У Програмі чітко визначено основні вимоги до рівня знань, умінь і навичок іноземних студентів. Комплексна система поточного, проміжного та підсумкового контролю, його форми й методи, критерії оцінювання навчальних досягнень з основних видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, читання, говоріння, письма, мовних знань і вмінь дасть змогу здійснити об'єктивну оцінку рівнів мовної підготовки студентів і спланувати ефективну навчальну діяльність на практичних і позааудиторних заняттях іноземних студентів.

Отже, укладена Типова програма з навчальної дисципліни «Українська мова як іноземна» для підготовчих факультетів/ відділень здатна реалізувати основні положення Концепції мовної освіти іноземних громадян вищих навчальних закладів України.

Перспективи подальших розвідок вбачаємо у створенні й апробації на основі укладеної Програми навчально-методичного комплексу для іноземних студентів підготовчих факультетів / відділень.

Література

1. Антонів Л. Програма з української мови для студентів-іноземців вищих навчальних закладів / Антонів Л., Сокіл Б., Станкевич Н. – Л. : Видавництво ЛНУ, 2004. – 27 с.

2. Єдина типова навчальна програма з української мови для студентів-іноземців основних факультетів нефілологічного профілю вищих навчальних закладів України III-IV рівнів акредитації ; [Затверджено МОН України]. – Ч. 3 / [за ред. О. Тростинської, Н. Ушакової]. – К. : НТУУ «КПІ», 2009. – 50 с.

3. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / [наук. ред. укр. видання доктора пед. наук, проф. С. Ніколаєва]. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

4. Загальноосвітній стандарт з української мови як іноземної (рівні : А 1, А 2; В 1, В 2; С 1) [Електронний ресурс] / [укл. : Н. Ніколаєва, Н. Бондарєва, А. Дем'янюк та ін.]. – Режим доступу : <http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/1410876247/>.

5. Концепція мовної підготовки іноземців у ВНЗ України / Н. Ушакова, В. Дубічинський, О. Тростинська // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки : збірник наукових праць. – Х., 2011. – № 19. – С. 136–146.

6. Мазурик Д. Способи визначення рівня володіння українською мовою як іноземною / Д. Мазурик // Вісник Львівського університету. – Серія філологічна. – Л., 2006. – Вип. 38. – Ч. II. – С. 111–115.

7. Навчальні плани та програми : (довузівська підготовка іноземних громадян) : Ч. 1. Українська мова. Основи економіки. Біологія. Основи економічної та соціальної географії світу / [уклад. : Л. Новицька, О. Гудзенко, М. Дудка та ін.]. – К. : ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2003. – Ч. 1. – 56 с.

8. Програма навчальної дисципліни та робоча програма навчальної дисципліни «Українська (російська мова) мова» (для студентів-іноземців підготовчого відділення за спеціальністю гуманітарні) / [уклад. : Л. Сергійчук]. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 18 с.

References

1. Antoniv L. Prohrama z ukrainskoi movy dlia studentiv-inozemtsiv vishcheykh navchalnykh zakladiv / Antoniv L., Sokil B., Stankevych N. – L. : Vydavnytstvo LNU, 2004. – 27 s.

2. Yedyna typova navchalna prohrama z ukrainskoi movy dlia studentiv-inozemtsiv osnovnykh fakultetiv nefilolohichnoho profilu vishcheykh navchalnykh zakladiv Ukrainy III–IV rivniv akredyatsii ; [Zatverdzheno MON Ukrainy]. – Ch. 3 / [za red. O. Trostynskoi, N. Ushakovo]. – K. : NTUU «KPI», 2009. – 50 s.

3. Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity : vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia / [nauk. red. ukr. vydannia doktora ped. nauk, prof. S. Nikolaieva]. – K. : Lenvit, 2003. – 273 s.

4. Zahalnoosvitnii standart z ukrainskoi movy yak inozemnoi (rivni : A1, A2; V1, V2; S1) [Elektronnyi resurs] / [ukl. : N. Nikolaieva, N. Bondarieva,

A. Dem'ianiuk ta in.]. – Rezhym dostupu : http://old.mon.gov.ua/ua/activity/education/141087_6247/.

5. Kontseptsiiia movnoi pidhotovky inozemtsiv u VNZ Ukrainy / N. Ushakova, V. Dubichynskyi, O. Trostynska // Vykładannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zv'iazky. Naukovi doslidzhennia. Dosvid. Poshuky : zbirnyk naukovykh prats. – Kh., 2011. – № 19. – S. 136–146.

6. Mazuryk D. Sposoby vyznachennia rivnia volodinnia ukrainskoiu movoiu yak inozemnoiu / D. Mazuryk // Visnyk Lvivskoho universytetu. – Seriiia filolohichna. – L., 2006. – Vyp. 38. – Ch. II. – S. 111–115.

7. Navchalni plany ta prohramy: (dovuzivska pidhotovka inozemnykh hromadian) : Ch. 1. Ukrainska mova. Osnovy ekonomiky. Biolohiia. Osnovy ekonomichnoi ta sotsialnoi heohrafii svitu / [uklad. : Novytska L., Hudzenko O., Dudka M. ta in.]. – K. : IVTs « Vydavnytstvo «Politekhnik», 2003. – Ch. 1. – 56 s.

8. Prohrama navchalnoi dystsypliny ta robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Ukrainska (rosiiska mova) mova» (dlia studentiv-inozemtsiv pidhotovchoho viddilennia za spetsialnistiu humanitarni) / [uklad. : L. Serhiichuk]. – Kh. : KhNAMH, 20. – 18 s.

*Статтю рекомендовано до друку
доктором педагогічних наук, професором, професором кафедри
природничих і гуманітарних наук Харківського національного
автомобільно-дорожнього університету
Дроздовою Іриною Петрівною*

Стаття надійшла до редакції 3 жовтня 2015 року